

ISSN 2181-9599

Doi Journal 10.26739/2181-9599

ЎТМИШГА НАЗАР ЖУРНАЛИ

3 СОН, 4 ЖИЛД

ЖУРНАЛ ВЗГЛЯД В
ПРОШЛОЕ

НОМЕР 3, ВЫПУСК 4

JOURNAL OF LOOK
TO THE PAST

VOLUME 3, ISSUE 4

Tadqiqot.uz

ТОШКЕНТ-2021

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Муртазаева Рахбар Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Джураева Нилуфар Далибаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

«Ўтмишга назар» илмий журнали таҳририй маслаҳат кенгаши
редакционный совет научного журнала «Взгляд в прошлое»
Editorial board of the scientific journal Looking into the past

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори, профессор,
академик, Ўзбекистон Миллий
университети

Бобожонова Дилором Бобожонова
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон жаҳон тиллари
университети

Зияева Доно Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Аширов Адхам Азимбаевич
тарих фанлари доктори, профессор, ЎзР
ФА Тарих институти

Агзамова Гулчеҳра Азизовна
тарих фанлари доктори, профессор, ЎзР
ФА Тарих институти

Ковалев Борис Николаевич
тарих фанлари доктори, профессор
Россия ФА, Санкт-Петербург Тарих
институти

Кебадзе Мадонна
тарих фанлари доктори, Телади
давлат университети, Грузия

Ауанасова Алима Мусировна
тарих фанлари доктори,
профессор Давлат тарихи
институти, Қозоғистон

Бегалинова Калимаш Капсамаровна
фалсафа фанлари доктори,
профессор Ал-Фаробий номидаги
Қозоғистон Миллий университети,
Қозоғистон

Джоробекова Айнура Эшимбековна
тарих фанлари номзоди, профессор,
Дипломатия академияси, Қозоғистон
Республикаси

Ширванова Тарана Амирага кызы
тарих фанлари номзоди, доцент
Азербайжон давлат иқтисодиёт
университети

Бурдиашвили Майя
тарих фанлари доктори, Телади
давлат университети, Грузия

Теймураз Ахалмосулишвили
профессор, Телади давлат
университети, Грузия

Кожакеева Ляззат Темировна
тарих фанлари доктори, доцент,
Хотин-қизлар давлат педагогика
университети, Қозоғистон

Алиева Лале
тарих фанлари доктори,
Озарбайжон давлат университети

Исмаилова Алмаз
тарих фанлари доктори, Доғистон
мустиқил университети

Улжаева Шохистахон Мамажоновна
тарих фанлари доктори, Тошкент
кимё - технология институти

Гофоров Шокир Сафарович
тарих фанлари доктори, профессор
Самарқанд давлат тиббиёт
институти

Эргашева Юлдуз Алимовна
Тарих фанлари доктори, профессор,
Қарши муҳандислик-иқтисодиёт
институти

Халикова Рахбар Эргашевна
тарих фанлари доктори, профессор,
Тошкент давлат техника университети

Ишанходжаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Абдуллаева Яхшибека Атамуратовна
тарих фанлари доктори, доцент
Нукус давлат педагогика институти

Мустафаева Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари доктори Ўзбекистон
Республикаси Фанлар академияси

Ерметов Аваз Абдуллаевич
тарих фанлари доктори, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Расулов Абдуллажон Нуриддинович
тарих фанлари доктори, профессор
Наманган давлат университети

Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Хайдаров Муродилла Махмудалиевич
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон миллий университети

Талапов Бахриддин Алижанович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Наманган давлат университети

Одилов Абдор Анварович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Саипова Камола Давляталиевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Бабаджанова Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари
университети

Рахмонкулова Зумрад Бойхуразовна
тарих фанлари номзоди, доцент
Ўзбекистон Миллий университети

Саҳифаловчи: Абдулазиз Муҳаммадиев

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улицы Амира Темура пр. 1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editarial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr. 1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

1. Юлдуз Алимовна Эргашева, Зилола Сафаровна Сафарова ШАРҚНИНГ БУЮК ВА ГЎЗАЛ АЁЛЛАРИ	4
2. Ўктамжон Шералиевич Абдуллаев ЎЗБЕКИСТОНДА ПЕДАГОГИКА ЙЎНАЛИШИДАГИ ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ЎҚУВ-ТАРБИЯВИЙ ИШЛАРНИНГ ЙЎЛГА ҚЎЙИЛИШИ ТАРИХИДАН	11
3. Миржалол Ҳимматович Ақобиров СУЛТОН ЖАЛОЛИДДИН МАНГУБЕРДИ ЛАШКАРИДА ҚЎШИНЛАР ТАЪМИНОТИ ВА ҚУРОЛ ЯРОҒ МАСАЛАСИ	18
4. Бахтиёр Атаханов ЎЗБЕКИСТОН ВА БЕЛАРУСЬ ДАВЛАТЛАРИНИНГ ҲАМКОРЛИК АЛОҚАЛАРИ ВА УЛАРНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ	23
5. Шухрат Тошкентович Боймуродов ЎЗБЕКИСТОНДА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ СОҲАСИДАГИ ИСЛОҲАТЛАРИ ВА УНИНГ АҲАМИЯТИ	30
6. Ihtiyor Boxodir o'g'li Boxodirov TURKISTON HARBIY OKRUGI TASHKIL ETILISHI ARAFASIDA O'RTA OSIYO DAVLATLARIDA HARBIY SONA	37
7. Дилафрўз Каримова МАШАҚҚАТЛИ ВА ШАРАФЛИ ИЛМ ЙЎЛИ.....	50
8. Жамшид Қулназарович Кўчаров АМИР ТЕМУР ВА ТЕМУРИЙЛАР ДАВРИДА БУХОРОДА ДЕҲҚОНЧИЛИК ХЎЖАЛИГИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТАРИХИДАН.....	66
9. Людмила Вячеславовна Пак РАНГ – ЎЗБЕКИСТОН КОРЕЙСЛАРИ МАДАНИЯТИДА СЕМАНТИКА ВА СИМВОЛИКА (ТЎЙ МАРОСИМЛАРИ МИСОЛИДА).....	71
10. Дилорам Хужамқуловна Сангирова, Лутфия Батировна Қодирова ЎЗБЕК ДАВЛАТЧИЛИГИДА ҲОКИМИЯТ РАМЗЛАРИ.....	80
11. Муҳайё Ғанижновна Эргашева АЁЛЛАР САВОДСИЗЛИГИНИ ТУГАТИШ МАСАЛАЛАРИ НАМАНГАН ВИЛОЯТИ МИСОЛИДА.....	91
12. Бахтиёр Эргашевич Юлдашев ЎРТА ОСИЁДА ТЕМИР ЙЎЛ ҚУРИЛИШИГА ТАЪСИР КЎРСАТГАН СИЁСИЙ ОМИЛЛАР.....	95

ЎТМИШГА НАЗАР ЖУРНАЛИ ЖУРНАЛ ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ JOURNAL OF LOOK TO THE PAST

ЎЗБЕКИСТОНДА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ СОҲАСИДАГИ ИСЛОҲАТЛАРИ ВА УНИНГ АҲАМИЯТИ

Шухрат Тошкентович Боймуродов,
Қариш муҳандислик иқтисодиёт
институтини доценти

For citation: Shukhrat T. Boymurodov, REFORMS IN THE FIELD OF SECONDARY SPECIAL EDUCATION IN UZBEKISTAN AND ITS IMPORTANCE. Look to the past. 2021, vol. 3, issue 4, (30-36) pp.

 DOI 10.26739/2181-9599-2021-3-5

АННОТАЦИЯ

XX асрнинг иккинчи ярмида таълим тизими жаҳон цивилизациясининг илғор ютуқларидан ва халқимизнинг тарихий илдизларидан ажралиб қолганлиги. Бу аҳволни тубдан ўзгартириш Ўзбекистонда ўрта махсус таълими, тизимидаги ўзгаришлар, республикада амалга оширилаётган демократик ўзгаришлар ва бозор иқтисодиёти талаблари таълим муассасаларининг ҳуқуқий асосларининг ташкил этилиши, Таълим ислоҳатларининг жадаллашиши бу йўналишда изчиллик ва узликсизликни таъминлашга хизмат қиладиган янги қонун, кадрларга бўлган эҳтиёжни қондириш, таълим тизимини ислоҳ масалалари таҳлил қилинди

Калит сўзлар: ўрта буғин, ўрта махсус таълими, касб-хунарга ўқитиш, педагогик кадрлар, таълим ислоҳатлар, таълим тағрисидаги қонун, кадрлар тайёрлаш миллий дастури, кичик мутахассис.

РЕФОРМЫ В ОБЛАСТИ СРЕДНЕГО СПЕЦИАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ И ЕЕ ЗНАЧЕНИЕ

Шухрат Тошкентович Боймуродов,
старший преподаватель Каршинского
инженерно-экономического института,

АННОТАЦИЯ

Во второй половине XX века система образования была отделена от прогрессивных достижений мировой цивилизации и исторических корней нашего народа. Проанализированы радикальные изменения в системе среднего специального образования в Узбекистане, изменения в системе, демократические изменения в стране и требования рыночной экономики, создание правовой базы для образовательных учреждений, вопросы ускорения образовательных реформ.

Ключевые слова: среднее образование, среднее специальное образование, профессиональная подготовка, учителя, реформа образования, закон об образовании, национальная программа обучения, младший специалист.

REFORMS IN THE FIELD OF SECONDARY SPECIAL EDUCATION IN UZBEKISTAN AND ITS IMPORTANCE

Shukhrat T. Boymurodov,
senior lecturer at Karshi Engineering and
Economic Institute,

ABSTRACT

In the second half of the twentieth century, the education system was separated from the progressive achievements of world civilization and the historical roots of our people. Radical changes in the system of secondary special education in Uzbekistan, changes in the system, democratic changes in the country and the requirements of a market economy, the creation of a legal framework for educational institutions, the acceleration of educational reforms issues were analyzed

Index Terms: Secondary Education, Secondary Special Education, Vocational Training, Teachers, Education Reform, Education Law, National Training Program, Junior Specialist.

1. Долзарблиги:

Ўтган асрнинг 90 - йилларидан мамлакат ёшларининг тақдирига катта эътибор қаратила бошлади. Чунки, ҳар қандай давлатнинг эртаси келажак авлодга боғлиқ масала ҳисобланади. XX асрнинг иккинчи ярмида таълим тизими жаҳон цивилизациясининг илғор ютуқлари ва халқимизнинг тарихий илдизларидан ажралиб қолган эди. Бу аҳволни тубдан ўзгартириш халқимизнинг интеллектуал бойликларини, жаҳон фани ва маданиятининг ютуқларини ўзига сингдириб оладиган янги авлодни камол топтириш керак эди.

Ўзбекистон Республикасига мустамлакачиликнинг ғайри кўзи билан қаралиб, ўзбек ёшларининг миллий билимлилик ва комиллик даражаларини “қўлда бошқарув” тактикаси билан, кетмон сиёсатига боғлаб ташлаш, унинг ривожланиш даражаларига охириги масала сифатида қараш ортида мамлакатимиз мустақилликка эришган бир даврда, ўрта махсус таълимида совет тузумидан меърос қолган, қолоқлик моддий техникавий базанинг ўта қашшоқлиги ўқитувчиларнинг аксарияти рус ва рус тилида сўзлашувчи миллат вакилларидан таркиб топганлиги ўқиш жараёнларининг асосий қисми пахта далаларида коллектив тарбиявий меҳнат шиори остида утказилиши, умумий ўрта таълим мактабларидаги 8-9 синфларда ўқиётган, мактаб раҳбарияти томонидан маънавий талабга жавоб бермайдиган, деб ҳисобланган “ноқобил” ўқувчилар мактабдан ўрта махсус таълим билим юртига мажбуран ҳайдаб юборилар ва бундан ўрта махсус касб ҳунар таълим муассасаси ўзига хос “лагер” мақомини утар эди. Жамият ўрта таълим ўқитувчилари, ўрта махсус касб-ҳунар таълими тизими ўқитувчиларига ўзларига нисбатан поғонада анча паст, иккинчи даражали категория сифатида кўрар эди.

2. Методлар:

Мақолада Ўзбекистонда ўрта махсус таълим соҳасидаги ислохотлари ва унинг аҳамияти қабул қилинган тарихий ва социологик методлар – тизимли таҳлил, қиёсий-тарихий, тузилмавий, функционал ёндашув, қиёсий-мантиқийлик, таҳлилий, кетма-кетлик, холислик, объективлик тамойиллари асосида ёритилган.

3. Тадқиқот натижалари:

Ўрта буғин кадрларни тайёрлаш тизимида ҳам ўзгаришлар қилнишини тақозо этарди натижада “Ҳунар-техника таълим тизimini янада такомиллаштириш тўғрисида”(1971й) “Ҳунар-техника таълими тизимида ўқувчилар таълим-тарбия жараёнини янада такомиллаштириш тўғрисида”ги (1973) қарорлари қабул қилинди. 1984 йилга келиб-ҳунар таълими ислохоти эълон қилинди. 1990 йилда Республикада 477 та ҳунар-техника билим юртлари фаолият юритаётган бўлсада, уларда республикамизнинг миллий манфаатлари, ижтимоий-иқтисодий ривожини тулиқ эътиборга олинмаган эди.

1991 йилда мавжуд база асосида 9 та олий ўқув юрти шу жумладан Ўзбекистон олий ва ўрта махсус таълим вазрлиги тасарруфида 3 та, дорулфунун, 4та умумтехника факультети худди шунегдек олий ўқув юртлари ва техникумлар бозор иқтисоди шароити учун зарур бўлган қатор мтаҳассисликлар очилди. Жумладан техникумларда кадрлар тайёрлашнинг

таркиби яхшиланиб 26 та ўқув юртида 15 та мутахассислик шу жумладан 6 та техникумда 0108-“Тижоратни ташкил этиш” мутахассилиги бўйича кадрлар тайёрлаш бошланди[1]. XX-асрнинг иккинчи ярмида таълим тизими жаҳон цивилизациясининг илғор ютуқларидан ва халқимизнинг тарихий илдизларидан ажралиб қолган эди. Бу аҳволни тубдан ўзгартириш халқимизнинг аклий бойликларини, жаҳон фани ва маданиятининг ютуқларини ўзига сингдириб оладиган янги авлодни камол топтириш керак эди.

Ўрта махсус ўқув юртлари бошқармаси томонидан ўқув юрти тайёрланадиган мутахассисларга талаб ва улардан фойдаланиш масаласи, ўқув-моддий базаси ва педагогик ходимлари билан таъминланганлиги ўрганиб чиқилди. Масалан, 1991 йилда қишлоқ хўжалиги вазирлиги ўқув юртлари бошқармаси Олий таълим вазирлиги билан маслахатлашмай 17 та юртида 7 мутахассислик бўйича кадрлар тайёрлай бошлади [2]. Ўзбекбирлашувга қарашли Андижон матлубот техникуми, Ленинск совет савдоси техникумидан 15км узоқликда жойлашган бўлиб, ўқув-моддий ва услубий базаси бўлмаганлиги ҳолда 2 йил мабойнида ўқувчилар қабул қилган. Бундай далилар Республика соғлиқни сақлаш вазирлиги тизимида яъни Тошкент вилоятида 4 та тиббиёт билим юрти бўла туриб, соғлиқни сақлаш вазирлиги 1990 йили Олмалик шаҳрида Ангрен тиббиёт билим юртини филиални, 1992 йил январ ойида эса уни ўқув-моддий базаси ва педагогик ходимлари билан таъминламай туриб янги тиббиёт билим юртини очиш тўғрисида буйруқ чикарди. Юқорида кўрсатилган далиллар шуни кўрсатдики, янги мутахассисликлар ёки ўқув юртларини очиш мутахассисларга эҳтиёжни аниқламай, Республикадаги оғир иқтисодий вазиятда, ҳамда мутахассислар тайёрлаш сифатига путур етказди. Ўзбекбирлашув ва Қишлоқ хўжалик вазирлиги ўқув юртлари бошқармалари Соғлиқни сақлаш вазирлиги Маданият вазирлиги тасаруфидаги ўрта махсус ўқув юртларини фаолиятга салбий таъсир кўрсади.

Таълим тизими соҳасида ўтказилган ислохотни иккита йирик босқичга бўлиш мумкин биринчи босқич 1991-1997 йиллар, иккинчи босқич (1997 кейинги даврларга ажратиш мумкин[3] Таълим ислохотларининг жадаллашиши бу йўналишда изчиллик ва узлуксизликни таъминлашга хизмат қиладиган янги қонунга эҳтиёж сезила бошлади. Юқоридагиларни инобатга олиб ҳукуматимиз томонидан 1992 йилда Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги қонуни қабул қилинди. Бу қонуннинг қабул қилиниши мамлакатимизда таълим тизимини мустақиллик шароитига мослаб тубдан ўзгартиришга замин ҳозирлайди.

Бозор муносабатларининг шаклланиши ҳунар билим юртлари билан ишлаб чиқариш ўртасидаги ўзаро муносабатларни ўзгартиришни тақозо этди. Натижада 1992 йилда республика ҳунар-техника таълимини ривожлантириш-нинг янги концепцияси ишлаб чиқилди, таълим тарбия жараёнидаги иш услубларининг айримлари ҳамон эскича давом этаётган эди. Айниқса касб-ҳунар таълими соҳасидаги фаолиятда ўзгаришлар деярли йўқ эди. Шунинг учун таълим тўғрисидаги қонун таълим тизимини ислох қилишнинг амалий чора тадбирлари, таълим тарбия ва ўқув жараёнларининг таркибини, босқичларини бири-бири билан узвий боғлаш яъни узлуксизликни таъминлаш муаммоларини бартараф эта олмади.

Натижада республикада ҳунар техника таълимини янада такомиллаштириш ва таълимнинг узлуксизлигини таъминлаш мақсадида 1994 йилда “Ҳунар техника таълимини ривожлантиришнинг 1994-1999 йилларга мўлжалланган дастури ” ишлаб чиқилди. Бу ҳол ёшларни турли касб ва ҳунар ўргатишга бозор иқтисодиёти шароитида рақобатбардош кичик мутахассис кадрларни тайёрлашнинг ҳуқуқий асосининг яратилишига туртки бўлди.

1995 йили қатор олий таълим муассасаларида бизнес мактаблари очилди. Масалан, 1995 йил 29 августдаги 18-сонили буйруғига мувофиқ Қарши Муҳандислик иқтисодиёти институти қошида бизнес мактаби ташкил этилди. Шу турдаги мактаб 1997 йил июль ойида Қарши Давлат университети қошида ҳам очилди. Тинчлик корпуси вакилларида Тод Миллер, Ян Смит ва Керри Дрессер, Карлсон Дуай бизнес мактабида талабаларга билим берди. 1997 йилда БМТ нинг Ўзбекистондаги вакалотхонасининг бошлиғи Холид Малик Қарши Давлат университетида бўлиб, бизнес мактаб фаолияти билан танишди [4].

Истиқлолнинг дастлабки йилларида касб-ҳунар таълими советларнинг чекланган таълим тизимидан янги ижордорликка асосланган, таълим мазмуни миллийлашган йўналишларга ўтаётган бўлса, Ўзбекистон таълим тизими эса советларнинг инкирозга юз тутган тизимидан кенг куламдаги педагогик тажрибалар асосида тубдан ўзгараётган ҳамда бозор иқтисодиётига ўтиш даврида рақобатбардош мутахассислар тайёрлашга киришаётган тизимга ўта бошлади.

Бироқ ўрта касб хунар таълими тизимидаги мавжуд муаммолар катта ҳажмдаги маблағни, таълимнинг давлат сиёсати даражасига кўтарилишини унинг жамиятимизни устивор йўналишга айланишини талаб қилаётган эди. Таълим ислохотларининг жадаллашуви бу йўналишда изчиллик ҳамда узликсизликни таъминлашга хизмат қиладиган янги қонун қабул қилинишни тақозо этаётган бир вақтда 1997 йил 10 мартда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси “Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини ишлаб чиқиш тўғрисида” қарор қабул қилди.

1997 йил 27 августда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 9-сессиясида “Таълим тўғрисида”ги қонун ва Кадрлар тайёрлаш миллий Дастури қабул қилинди. Таълим Ўзбекистон Республикаси ижтимоий тараққиёт соҳасида устивор деб белгиланиши миллий тажрибанинг таҳлили ва ушбу тизимдаги жаҳон миқёсидаги ютуқлар асосида тайёрланган ҳамда юксак маънавият эга, умумий ва касб-хунар маданиятига асосланган ижтимоий – сиёсий ҳаётда мустақил фикр юрита оладиган жамиятнинг барча соҳаларидаги муаммоларини таҳлил ва ҳал этишга қодир кадрларнинг янги авлодини шакллантиришга йўналтирилди. Бу дастурни қабул қилиб уни ўтмишдан қолган мафкуравий қарашлар ва сарқитлардан халос этиш, Ривожланган мамлакатлар даражасида юксак малакали кадрлар тайёрлаш миллий таълим тизимини яратилишга ҳуқуқий замин яратди. Шу йилнинг 6 октябрдаги “Таълим ва кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан ислох қилиш, баркомол авлодни тарбиялаш” тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони натижаси ўлароқ, яқин келажакда соғлом ва баркамол авлод сафларимизга дадил кириб кела бошлади. Бошқача айтганда, истиқлол йилларида ёшларимиз ўзини амалда номоён этишлари учун имкониятлар кенгайди. Буларнинг барчаси таълим тарбия тизимидаги ислохотлар муваффақиятли амалга оширилаётгани ва ҳаётимизда янги таълим моделининг кучли самарасига эришаётганимизнинг ўзига хос далолатидир. Кадрлар тайёрлаш миллий моделининг таркибий қисми бўлган узлуксиз таълим тизимига киритилган уч йиллик ўрта махсус таълимнинг жорий этилиши том маънодаги янгиликдир.

Миллий дастурни ҳаётга тадбиқ этилиши Республикада ўрта махсус касб-хунар таълимини ривожланишига олиб келди. «Академик лицейлар ва касб-хунар коллежлари ташкил этиш ва уларнинг фаолиятини бошқариш тўғрисида»ги[5] қарор Ўзбекистон таълим тизимидаги Ўрта махсус касб-хунар таълимини қайтадан куриб чиқиш ва такомиллаштириш учун имконият яратиб берди. Натижада Ўзбекистон Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳузурида Ўрта махсус касб-хунар таълими маркази ташкил этилдики, бу ўрта буғин соҳасидаги ташкилий масалаларга ҳам ўзгартиришлар киритишга асос бўлди. “Ўрта махсус касб-хунар таълими марказининг ташкил бўлиш, «Ўзбекистон Республикасида ўрта махсус касб-хунар таълимини ташкил этиш чора тadbирлари тўғрисида»ги 1998 йил 13 майдаги қарори асосида мамлакатимизда янги типдаги академик лицейлар ва касб-хунар коллежларини ташкил этиш вазифаларини босқичма – босқич амалга ошириш имкониятлари кенгайди. Академик лицейлар, асосан олий таълим муассасалари ҳузурида ишлаб турган ўрта махсус ўқув юртлари ва янгидан ташкил этиш ҳисобига, касб-хунар коллежлари ишлаб турган ўрта махсус хунар–техника билим юртлари ва уларга тенглаштирилган таълим муассасалари негизида ташкил этилди. Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 24 февралдаги «Академик лицейлар ва касб-хунар коллежлари ташкил этиш ва уларнинг фаолиятини бошқариш тўғрисида»ги қарори

касб-хунар коллежлари, демократияга, эркинликка асосланган янги ноанъанавий устуворликлар ва қоидалар, таълим тизимида инсонпарварлик, миллий қадриятлар ва бошқа кўп нарсалар аниқланди. тўққиз йиллик умумий таълим мактабидан сўнг, ўқувчилар қонун билан киритилган кейинги уч йилни ихтисослаштирилган касб-хунар коллежлари ва академик литсейларда ўқиш билан ўтказди, бу эрда уларнинг ҳар бири лабоуда талаб қилинадиган 2-3 та мутахассислик бўйича касбий тайёргарликни олди[6].

Ёшларни касб-хунарга ўргатиш, таълим узлуксизлигини таъминлаш масаласи давлат сиёсати даражасига кўтарилиши янгидан ташкил этилган академик лицейлар ва касб-хунар коллежларини моддий –техник базасини яхшилаш мақсадида ҳам ҳукумат томонидан кенг имкониятлар яратиб берилди. Жумладан Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 23 сентябрда “1999-2005 йилларда Академик лицей, касб –хунар коллежларининг моддий –техник базасини ривожлантириш ҳамда маблағ билан таъминлаш дастури тўғрисида”ги қарори республикадаги янги кўринишдаги ўқув муассасаларини

моддий аҳволининг яхшиланишига олиб боришга туртки бўлди. Шунини таъкидлаш кераки дастур қабул қилингандан сўнг ҳар йили Мамлакатимизда янги типдаги касб-хунар таълим муассасаларининг қурилаётгани ва уларнинг ҳар бирига катта миқдордаги маблағларнинг сарфланиши, иккинчидан республика ҳамда маҳаллий бюджет маблағлари ажратилиши билан чегараланиб қолмай, давлат томонидан қафолатланган энг нуфизли чет эл грантлари ёки имтиёзли кредитлар асосида кишлоқ хўжалиги, қурилиш, майиший хизмат, саноат ва ахборат технологиялари соҳасидаги таълим муассасаларининг замонавий ускуналар ва мини технологик линиялар билан жихозланиши том маънода ўрта махсус касб-хунар таълимини ривожланиши учун шарт-шароитлар яратиб берилган десак бўлади.

Мамлакатимизда 1998-2008 йиллар мобайнида 1200 дан зиёд академик лицей ва касб-хунар коллежи бунёд этилгани, реконструкция қилингани ва замонавий ўқув лаборатория жихозлари билан таъминланганини, ўрта махсус, касб-хунар ва олий таълим тизимида 100 дан зиёд йўналиш, 265 та мутахассислик ва 700 та касб бўйича профессионал таълим олган ва замонавий ва фикрлаш салоҳиятига эга бўлган бир миллион нафардан ортиқ янги авлод мутахассислари тайёрланган [7].

Юқорида айтиб ўтганимиздек, Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг ўзига хос томони шундаки, унда ўрта махсус касб-хунар таълими муассасаларнинг ҳар бир ҳудудда ҳатто чекка туманларда ҳам барпо этилиши ҳамда ҳудудларининг ўзига хос географик ва этник хусусиятлари уларнинг эҳтиёжларидан келиб чиқиб уларда касб-хунар эгаллашни таъминлаш вазифаси белгиланган эди. Бироқ мамлакат таълим тизимидаги мавжуд ҳолатни таҳлил қилиш шундан далолат берадики, кадрлар тайёрлаш жараёни республикада амалга оширилаётган демократик ўзгаришлар ва бозор иқтисодиёти талабларига жавоб бермас эди. Бунинг устига таълим муассасаларининг сифатли ўқув-услубий ва илмий адабиёт ҳамда дидактик материаллар билан тўлиқ таъмин этилмаганлиги, таълим тизими, фан ва ишлаб чиқариш ўртасида пухта ҳамкорлик ва ўзаро фойдали интеграциянинг йўқлиги юқори малакали рақобатбардош кадрларга бўлган талабни қондириш имкониятини бермаётган эди. Касб-хунар коллежлари, афсуски, аксарият ҳолларда реал талаб бўлмаган касблар бўйича қуруқ диплом берадиган даргоҳга айланиб қолди [8].

Академик лицейларнинг фаолиятини улар жойлашган ҳудуднинг демографик, иқтисодий ва бошқа омилларини ҳамда битирувчиларнинг олий таълим муассасаларига ўқишга кириш натижалари нуктаи назаридан олиб борилган таҳлиллар бу соҳадаги ишларнинг қониқарли эмаслигини кўрсатмоқда. Ҳозирги пайтга келиб академик лицейлар сонини оптималлаштириш, улардаги таълим сифатини ошириш ва мазмунини янгилаш, уларни битириб чиқаётган ёшларнинг олий таълим муассасаларига ўқишга кириш кўрсаткичларини тубдан яхшилаш бўйича қатор чора-тадбирларни амалга ошириш зарурати пайдо бўлди.

Натижада 2017 йил мобайнида қабул қилинган қарорлар билан иқтисодиётнинг тармоқлари учун кадрлар тайёрлаш мақсадида бир қатор касб-хунар коллежлари тармоқ вазирлик ва қўмиталарига бириктирилди. Хусусан, жорий йилнинг 1 август ҳолатига 132 та коллеж Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлигига, 27 та коллеж Ўрмон хўжалиги давлат қўмитасига, 29 таси ҳарбий таълим муассасаларига кадр тайёрлаш учун Мудофаа вазирлигига, 5 та коллеж Ёнғин хавфсизлиги тизимига, 4 та коллеж Фавқулотда вазиятлар вазирлигига, 14 та коллеж Давлат архитектура ва қурилиш қўмитасига, 4 та коллеж Автомобиль йўллари қўмитасига, 6 та коллеж Давлат геология қўмитасига бириктирилди [9].

12 та академик лицей ва 2 та касб-хунар коллежлари Ички ишлар вазирлиги тасарруфига берилди. Янги ташкил этилган эркин иқтисодий ҳудудлар Ёйдувон, Ургут, Ҳазорасп, Қўқон учун 1 тадан, жами 4 та коллеж истикболда зарур бўладиган мутахассисларни тайёрлаш мақсадида бириктирилди.

2017/2018 ўқув йилидан бошлаб умумтаълим мактабларида 10-11-синфлар жорий этилиши, контингент қисқариши муносабати билан 7 та коллеж ва академик лицейлар негизда янги 3 та олий таълим муассасалари филиали ва 1 та Олий таълим муассасаси ташкил этилди. Бухорода Ирригация институти, Термизда Тошкент аграр ва техника университетлари филиаллари, Чирчиқда Тошкент вилояти педагогика институти, Олмалиқда Техника университети ва Қўқонда маданият институти филиали, Тошкент шаҳрида жойлашган матбаа йўналишидаги 2 та касб-хунар коллежи бирлаштирилиб, Чилонзор матбаа касб-хунар коллежи биносида Таълим сифатини назорат қилувчи инспекция ташкил этилди. Жами 1429 та касб-хунар коллежлари, 37 та коллеж филиаллари вазирлик, идоралардан касб-хунар

коллежларини тасарруфига олиш юзасидан таклифлари берилди. Натижада, 260 та касб-хунар коллежларини 41 та вазирлик ва идоралар тасарруфида қолдириш, 39 та касб-хунар коллежларини ихтисослаштирилган мактаб-интернатларга айлантириш ва қолган 1130 та касб-хунар коллежлари ва 37 та коллеж филиалларини [10] ўқув ишлаб чиқариш мажмуаси сифатида ёки умумтаълим мактаби, олий таълим муассасасига қўшимча қувват сифатида берилиши юзасидан таклиф тайёрланди.

4. Хулосалар:

1. Кадрларга бўлган эҳтиёжни қондириш ва, энг муҳими, таълим тизимини ислоҳ қилишда энг мақбўл, шароитимизга мос келадиган йўлни танлашимиз кун тартибидаги долзарб вазифалардан бири эди. Бунда таълим соҳасидаги мавжуд ҳолатни, эришилган даража-ни нафақат сақлаб қолиш, балки уни модернизациялаш бош вазифалардан бири ҳисобланар эди. Натижада, ижтимоий ҳаётнинг деярли барча соҳаларида, жумладан, таълим-тарбия ва кадрлар тайёрлаш соҳасида ҳам ислохотлар жараёни чуқурлашди.

2. Бутун мамлакат миқёсида таълим тарбия, илм фан, касб-хунар ўргатиш соҳаларини ислоҳ қилишга кўрсатиб утилган сабабларга кўра ниҳоятда катта зарурат сезила бошлади. Ислохотларнинг тақдири ва самараси биринчи навбатда, кадрларнинг савиясига, уларнинг замон ва тараққиёт талабларига нечоғли жавоб беришига боғлиқ эди.

3. Мустақил мамлакатнинг бугуни ва келажги муайян маънода мамлакат таълим тизимининг қай даражада ривож топгани билан белгиланади. Зеро ватан тараққиёти, миллат истиқболи ёшлар қамоли билан чамбарчас боғлиқ. Шу маънода мамлакатимизни модернизация қилиш ва демократик жамият кўриш йўлидаги мураккаб ва кенг кўламли вазифаларни ҳал этишга қодир янги авлод кадрларни тайёрлаш масаласи муҳим принципиал ва ҳал қилувчи аҳамиятга эгадир охириги йилларда таълим-тарбия соҳасида амалга оширилган, кўлами ва моҳиятига кўра улкан ишларимиз биз кўзлаган эзгу ниятларимизга эришиш, ҳеч кимдан кам бўлмайдиган ҳаёт барпо этиш, ёшларимиз, бутун халқимизнинг маънавий юксалиши йўлида мустаҳкам замин яратиши шубҳасиздир.

Иктибослар / Сноски / References:

1. Ўзбекистон Республикаси Олий ва Ўрта Махсус таълим вазирлиги ишнинг якунлари ҳамда 1992 йилдаги вазифалари ҳақида - Ўзбекистон Республикаси Олий ва Ўрта Махсус таълим вазирлиги коллегия қарори 31 январь // ЎзМА 2653-фонд, 1-руйхат, 6460-йиғма жилд, 17-варақ (On the results of the work of the Ministry of Higher and Secondary Special Education of the Republic of Uzbekistan and the tasks for 1992 - Resolution of the Board of the Ministry of Higher and Secondary Special Education of the Republic of Uzbekistan January 31 / UzNA Fund 2653, List 1, Collection 6460, Page 17)

2. Ўзбекистон Республикаси ўрта махсус ўқув юртларининг 1991 йилдаги шаҳодатлаш якунлари ҳақида - 2653-фонд, 1-руйхат, 6460-йиғма жилд, 53-варақ (On the results of certification of secondary special educational institutions of the Republic of Uzbekistan in 1991 - UzNA Fund 2653, List 1, Collection 6460, Page 53).

3. Эргашева Ю.А. Формирование национальной модели образования в узбекистане за годы независимости // Alma mater вестник высшей школы М., 2017 г № 9 сентябрь 86-87 ст. (Ergasheva Yu.A. Formation of national models of education in Uzbekistan for the years of independence // Alma mater vestnik vysshey shkoly M., 2017 g № 9 September 86-87 st.)

4. Boymuradov Sh.T. Cooperation of foreign countries in the sphere of secondary special education of the early years of independence in uzbekistan // International Scientific Journal Theoretical & Applied Science. 91p.

5. Ergasheva Y.A. Historical Stages Of Innovative processes In Higher Education Of Uzbekistan\\Solid State Technology Volume 63 Issue:6 Publication Year: 2020.

6. Каримов И.А. «Инсон манфаатлари устуворлигини таъминлаш - барча ислохот ва ўзгаришларимизнинг бош максадидир» мавзусидаги маърузаси 2008 йил 8 февраль (I.A.Karimov's report "Ensuring the priority of human interests is the main goal of all our reforms and changes" February 8, 2008).

7. Мирзиёев Ш. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 26 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси 2018 йил (Shavkat Mirziyoyev's speech at the solemn ceremony dedicated to the 26th anniversary of the adoption of the Constitution of the Republic of Uzbekistan in 2018)

8. ЎзР ЎМКХТМ жорий архиви Ўрта махсус, касб-хунар таълими маркази тизимида 2017 йил якунлари бўйича амалга оширилган ишлар натижалари тўғрисида маълумот. 9-бет. (Information on the results of the work carried out in the system of the Center for Secondary Special, Vocational Education of the current archive of the Ministry of Education and Science of the Republic of Uzbekistan on the results of 2017 page 9)

9. ЎзР ЎМКХТМ жорий архиви Ўрта махсус, касб-хунар таълими маркази тизимида 2017 йил якунлари бўйича амалга оширилган ишлар натижалари тўғрисида маълумот. (Information on the results of the work carried out in the system of the Center for Secondary Special, Vocational Education of the current archive of the Ministry of Education and Science of the Republic of Uzbekistan for 2017)

10. ВМ 1998 йил 24 февраль «Академик лицейлар ва касб-хунар коллежлари ташкил этиш ва уларнинг фаолиятини бошқариш тўғрисида»ги қарори (Resolution of the Cabinet of Ministers of February 24, 1998 “On the establishment and management of academic lyceums and professional colleges”)

ISSN 2181-9599

Doi Journal 10.26739/2181-9599

ЎТМИШГА НАЗАР ЖУРНАЛИ

3 СОН, 4 ЖИЛД

ЖУРНАЛЬ ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

НОМЕР 3, ВЫПУСК 4

JOURNAL OF LOOK TO THE PAST

VOLUME 3, ISSUE 4

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000